

TRADIȚIE ȘI LIBERTATE ÎN SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ, POTRIVIT ÎNVĂȚĂTURII MITROPOLITULUI ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

Dr. Stelian Gomboș

De două milenii încoace, de la întemeierea credinței creștine prăznuim, în fiecare an, la 29 August mutarea la cele veșnice a unuia dintre cei mai mari mărturisitori ai lui Iisus Hristos – Sfântul Ioan Botezătorul...

În anul mântuirii 2005, în această zi de luni spre seară, spre amurg, a trecut un alt mare mărturisitor și apologet al drepte credințe creștine – Arhiepiscopul și Mitropolitul Antonie Plămădeală de la Sibiu, după ce și-a purtat cu toată demnitatea și încrederea în Dumnezeu crucea suferinței vreme de mai mulți ani... De aceea, pentru noi, din acest an, această zi va comemora cel puțin aceste două evenimente, aceste două treceri!...

Noi creștinii ortodocși români și nu numai, am petrecut, în urmă cu zece ani, joi – 1 Septembrie – în Catedrala Mitropolitană din Sibiu și apoi, vineri 2 Septembrie anul 2005 – la Mănăstirea Sfântul Constantin Brâncoveanu din Localitatea Sâmbăta de Sus – Județul Brașov – acolo unde vor aștepta osemintele sale pământești până la obșteasca înviere, pe unul dintre cei mai mari cărturari, teologi, ierarhi și ctitori de cuget, spiritualitate și simțire românească ai veacului al XX – lea, cu o largă deschidere și recunoaștere internațională!...

Născut la 17 Noiembrie anul 1926 la Stolniceni – Lăpușna în Basarabia, a urmat studii medii seminariale la Chișinău și din anul 1944, datorită refugiului, la Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București, pe care îl absolvă în anul 1945 după care urmează Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, până în anul 1948 când, datorită hărțuiei la care a fost supus din partea puterii politice de atunci, care era prigonitoare a tuturor valorilor spirituale autentice românești, a fost nevoit ca ultimul an universitar să-l facă la Sibiu iar examenele și lucrarea de Licență să le susțină la Institutul Teologic de grad Universitar din Cluj Napoca. În toată această perioadă a trebuit să fie un fugar, să se adăpostească pe unde a putut datorită prigonitorilor acestui veac care au fost comuniștii, în viziunea cărora tânărul Leonida Plămădeală constituia un real pericol pentru clasa politică de atunci și, mai ales pentru clasa muncitoare de

atunci ce se afla în plină dezvoltare!... A fost prigonit așa cum au fost atâția alții, contemporani ai săi – mari și autentice personalități ai vieții politice, religioase și culturale și care așa au rămas și vor rămâne în conștiința urmașilor și a posterității!...

În același an – 1949 – va fi tuns în monahism la Mănăstirea Prislop de către marele Duhovnic Arsenie Boca, naș de călugărie fiindu-i Monahul Daniil – Sandu Tudor – inițiatorul și conducătorul mișcării spirituale – Grupul „Rugul Aprins” de la Mănăstirea Antim din București, grupare din care a făcut și el parte, aceasta fiind ultimul bastion duhovnicesc ce a mai rezistat câțiva ani împotriva ideologiei atee comuniste dar care a fost distrus de către aceștia, toți membrii ei fiind închiși pe motiv că ar fi constituit o mișcare conspirativă și subversivă împotriva noului stat român muncitoresc!... Și Mitropolitul Antonie a împărțășit aceeași soartă fiind judecat în contumacie la șapte ani de temniță grea, prins și arestat în anul 1954 la 14 Octombrie, la Iași!... Până atunci s-a ascuns pe unde a putut, știind că este urmărit de securitate, a peregrinat la Mănăstirile Crasna – Gorj și Slatina – Suceava, unde a fost hirotonit preot în anul 1953, acolo cunoscând câțiva dintre marii duhovnici ai Bisericii noastre cum ar fi Arhimandriții Ilie Cleopa, Arsenie Papacioc și Petroniu Tănase!... Între timp se înscrie la Cursurile de Doctorat ale Institutului Teologic din București, dar va veni cumplitul an 1959 când datorită Decretului 410 va fi scos și din monahism, din cler și exmatriculat de la doctorat!... După aceea a fost o perioadă de mai mulți ani, muncitor necalificat la o întreprindere de mase plastice din București, căci era o persoană vizată spre „recuperarea ei” deoarece avea „tinichele de coadă” dar iată că va veni izbăvitorul an anul 1968 când Patriarhul de atunci al Bisericii, de pie memorie Iustinian Marina îl va lua sub ocrotirea sa angajându-l secretar la Institutul Teologic din București și în toamna aceluiași an îi va procura o bursă de studii pentru Heythrop College” de la Oxford apoi Londra, unde în anul 1971 va fi declarat Doctor în Teologie, urmând ca în anul 1972 să-i fie echivalat și recunoscut doctoratul și la Institutul Teologic de grad Universitar din București!... La sfârșitul anului 1970 și la începutul lui 1971 va fi numit, respectiv hirotonit de către același vrednic patriarh, Episcop Vicar Patriarhal cu titlul de Antonie Ploieșteanul, fiind însărcinat a conduce departamentul relații externe bisericești, participând în această calitate, la foarte multe conferințe și simpozioane în străinătate, fiind membru a numeroase delegații ale Bisericii și făcând parte din diferite comisii și organisme internaționale bisericești, căci a fost un pionier al dialogului și a mișcării ecumenice autentice!... Totodată, între anii 1971 – 1974 a fost și Rector al Institutului Teologic Universitar din București. . .

După doi ani de episcopat la Buzău, între anii 1980 – 1982, iar la 7 Februarie anul 1982 este întronizat la Sibiu – Mitropolit al Transilvaniei și Arhiepiscop al Sibiului unde a păstorit duhovnicește timp de peste 23 de ani,

perioadă în care a scris foarte multe studii, articole și mai ales cărți de o neprețuită valoare, a organizat și, mai ales, a dezvoltat învățământul teologic, a ctitorit și rectitorit foarte multe biserici și mănăstiri și aici, la loc de frunte trebuie amintită mănăstirea dragă inimii sale de la Sâmbăta de Sus – al cărei cel de-al treilea ctitor este, după Domnitorul și Sfântul Constantin Brâncoveanu și după vrednicul înaintaș al său pe scaunul de la Sibiu – Mitropolitul Nicolae Bălan, de la a cărui moarte s-au împlinit zilele acestea 55 de ani!... În toată această perioadă a fost foarte activ pe plan teologic și ecumenic, contribuind foarte mult la dezvoltarea relațiilor interbisericești, interconfesionale și interreligioase!...

Datorită tuturor acestor calități și merite, din anul anul 1992 a fost membru al Academiei Române și al Academiei Republicii Moldova, de asemenea, la 12 Octombrie anul 1998 a primit Titlul Academic de Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea, iar în anul 2002 pe cel al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu!... Nu pot să uit faptul că, în mare parte, i se datorează reînființarea – la 12 Decembrie anul 1992 – (a) Mitropoliei Basarabiei, neuitând, astfel, nici o clipă, locurile sale natale încărcate de istorie, cultură și spiritualitate tot românească!...

Spicuiind doar frânturi, la toate acestea și la multe altele, mă gândeam cum, în urmă cu zece ani, în timpul slujbei înmormântării acestui mare ierarh, teolog și cărturar al Bisericii noastre românești, promotor și apărător al valorilor culturii și spiritualității noastre, atât în țară cât și dincolo de granițele ei... și mă uitam cum jumătate din membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu președintele acestui înalt for bisericesc în persoana Preafericitului Părinte Teoctist – Patriarhul Bisericii noastre strămoșești, au venit să-l prohodească, alături de marea mulțime de credincioși, oameni de cultură, reprezentanți ai celorlalte culte și, de asemenea, a autorităților civile și militare, centrale și locale; unii dintre ierarhi i-au fost colegi și colaboratori în diferitele comisii și structuri ale Bisericii, cum ar fi chiar Părintele Patriarh Teoctist; Mitropoliții Daniel al Moldovei și Bucovinei, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române; Teofan al Olteniei, actualul Mitropolit al Moldovei și Bucovinei; Serafim al Europei Centrale și de Nord – care a plecat, în anul 1994 de la Sibiu și care i-a fost timp de patru ani, din anul 1990 până în anul 1994 Episcop Vicar; Arhiepiscopii și Mitropolitul Bartolomeu al Vadului, Feleacului și Clujului – și el mare cărturar; Nifon al Târgoviștei – urmașul său în structurile ecumenice internaționale, Andrei al Alba Iuliei - în prezent Mitropolit la Cluj; Pimen al Sucevei și Rădăuților; Arhiepiscopii: Epifanie – urmașul său la scaunul Episcopiei Buzăului și Vrancei; Casian al Dunării de Jos – căruia i-a fost mentor și îndrumător; Calinic al Argeșului și Mușcelului; Gherasim al Râmnicului; Damaschin al Sloboziei și Călărașilor, trecut și el între timp la viața cea veșnică în luna aprilie anul 2009; Iustinian al

Maramureșului și Sătmăruului – care i-a fost un sincer și apropiat sfetnic în multe împrejurări și situații; Laurențiu al Caransebeșului – Profesor de Teologie Liturgică la Sibiu și deci, un apropiat și bun colaborator al răposatului, în prezent – Decanul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” și succesor al său la scaunul de Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului; Ioan al Covasnei și Harghitei – pe care l-a susținut încă de la începutul activității sale pastorale și misionare în ținutul carpatic al României; Timotei al Aradului; apoi Episcopii Vicari mai tineri cum ar fi: Visarion Bălțat Rășinăreanul – chiar Episcopul său Vicar din toamna anului 1997 – anul începerii purtării crucii suferinței de către vrednicul mitropolit, care i-a fost un foarte apropiat, sincer și fidel ucenic, în prezent Episcop al Tulcii, Lucian Mic Lugojanul – reprezentantul Mitropoliei Banatului și delegatul personal al Mitropolitului Nicolae Corneanu, în prezent Episcop al Caransebeșului; Petroniu Florea Sălăjanul – reprezentantul Scaunului Episcopal al Oradiei, Bihorului și Sălajului și delegatul personal al Preasfințitului de pie memorie Ioan Mihălțan, în momentul de față Episcop al Sălajului; Ioachim Băcăuanul – delegatul Scaunului Moldav al Romanului; Irineu Popa Slătineanu – Episcopul Vicar al Ținutului Râmnicului, din anul 2008 Mitropolit al Olteniei și mulți alții, numeroși profesori de teologie precum și decanii Facultăților de Teologie de la Sibiu, Cluj și Oradea, foarte mulți preoți, monahi și monahii, stareți și starețe de mănăstiri și lista ar putea continua dar... ajunge!...

Am constatat că poporul nostru drept credincios dimpreună cu slujitorii sfințelor altare au știut să-și conducă și să-și cinstească Păstorul lor duhovnicesc care le-a purtat grija celor sufletești, în aceste ținuturi transilvane, vreme de peste 23 de ani!... Am mai constat faptul, pe parcursul acestor zile, că acest eveniment nu a fost atât de mediatizat ca altele, deși ar fi meritat cu prisosință dar, mă rog, trecem și peste acestea cum am trecut noi și peste altele!... Am văzut multă lume, și clericală și laică, plângându-l pe Părintele lor, simțindu-se, de acum încolo, văduviți, dar convingși că Arhiepiscopul Antonie a plecat să se întâlnească cu Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos – Arhiepiscopul Cel Veșnic – pe Care l-a slujit cu atât dragoste și devotament întreaga sa viață!... Am fost foarte impresionat de liniștea și starea de reculegere în care s-a desfășurat întreaga slujbă și îndeosebi, momentul procesiunii și al punerii sale în mormântul anume pregătit dinainte, unde va fi de acum încolo alături de Mitropoliții Nicolae Bălan, Nicolae Colan și Nicolae Mladin – toți înaintași ai săi pe Scaunul istoric și duhovnicesc al Ardealului!...

Am mai constatat că lumea realizează faptul că nu poate fi scrisă istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Române fără Mitropolitul Antonie Plămădeală – care este o adevărată piatră de hotar pentru cultura și spiritualitatea Bisericii și a poporului nostru!... Nădăjduiesc că vom ști, pe mai departe, să ne cinștim înaintașii așa cum se cuvine deși în aceste vremuri, prețuim mai

mult pe alții de oriunde și de aiurea căci ni se par a fi mai exotici, mai spectaculoși, mai senzaționali!... Și, totuși, suntem convinși de faptul că ce este nobil rămâne iar ce este ieftin, apune!...

În partea a doua, adică în continuarea acestui modest elogiu și sinceră evocare, cu alte cuvinte, în continuarea acestei modeste prezentări aș ține să precizez motivul care m-a determinat să fac acest lucru, cu toate că știu că nu sunt primul și nici cel mai îndreptățit să scriu aceste rânduri și aceasta și pentru faptul că această lucrare, am certitudinea că a fost și este citită de către foarte mulți și, deci, este foarte cunoscută, și datorită faptului că a fost reeditată în mai multe rânduri – aceasta pe care o prezint eu, acum, fiind cea de a treia ediție. Motivul, așadar, nu este altul decât cel al importanței și valorii acestei lucrări pentru spiritualitatea noastră fiind o sinteză de cea mai bună calitate teologică care reușește, într-un mod academic și elevat, să prezinte spiritualitatea ortodoxă în general și pe cea românească în special, cu referire, în deosebi, la monahismul nostru românesc care are trăsăturile sale specifice.

Lucrarea s-a bucurat de o prefață semnată de către Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, reușind să-i facă o prezentare și o caracterizare sintetică și punctuală de excepție. Urmează un „Cuvânt înainte” în care autorul prezintă motivul, modul, locul și timpul elaborării acestei însemnate lucrări alcătuită din mai multe conferințe, care la rândul lor au constituit mai multe capitole, despre spiritualitatea noastră pe care Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală le-a ținut în anii șazeci, în timpul studiilor sale în Anglia când, cu prilejul unor călătorii în America și Europa a putut lua contact cu spiritualitatea occidentală, romano-catolică, anglicană și protestantă luând act de faptul că acolo „era altceva și că, dincolo de cuvinte, de uniforme și de ziduri, sălășluia alt duh, alte mentalități, fie mai simple, fie mai complicate decât ale noastre, dar oricum diferite...”- mărturisește autorul care, tot aici și acum motivează alegerea acestui titlu fiindcă „tradiția și libertatea mi s-au părut a fi polii de cea mai mare importanță, între care se desfășoară viața duhovnicească în ortodoxie. Poate că m-a speriat prea tare Regula din spiritualitatea occidentală, și aceasta m-a făcut să pun accente cu totul deosebite pe libertatea din Răsărit care se mișcă nu între pereții de piatră ai Regulelor, ca într-o celulă bine zăvorâtă, ci între pereții transparenți și cu uși deschise în toate părțile ai Tradiției. Disciplina în libertate mi s-a părut întotdeauna a prevala față de disciplina din constrângere. Între a nu ieși de undeva fiindcă ușa este încuiată și a nu ieși prin ușa deschisă evident valoare are numai hotărârea liberă a celui de al doilea. Este drept: și cel dintâi s-a hotărât singur să intre după gratii, și rămâne acolo toată viața prizonierul hotărârii dintâi. Cel de-al doilea însă, pe coordonate mai omenești, mai firești, în funcție de omul care e în permanentă schimbare, își reînnoiește mereu votul și astfel nu se mai face sclav”- a precizat Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit de pie memorie

Dr. Antonie Plămădeală – care, așadar, în această lucrare a pledat pentru suprașmația tradiției spiritualității părinților cea autentică și pentru asumarea libertății celei adevărate în virtutea acestei tradiții care nu constă în porunci rigide datorită diversității tipologiilor umane și particularităților fiecăruia dintre ei, aducând pentru fiecare în parte, din literatura de specialitate a Sfinților Părinți, exemple și soluții pline de sens care se află la polul opus regulelor rigide, neexcluzând, prin acest fapt nici un moment, importanța rânduielii și a ascultării care este unul din cele trei voturi ale monahismului răsăritean.

Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală a urmărit și a reușit într-un mod deosebit să prezinte viața duhovnicească așa cum se trăiește în obștea monahală, sau felul în care principiile după care se călăuzește monahismul ortodox sunt aplicate în practica vie a obștei monahale, în care se îmbină eforturile tuturor membrilor, influențându-se și ajutându-se reciproc în menținerea unui fel de viață cât mai conform cu aceste principii, nu prin critici aspre ci dându-și unii altora și luând unii de la alții exemplele cele mai bune și sfătuindu-se unii pe alții cu cea mai autentică iubire.

Cartea redă astfel o viață duhovnicească comunitară, imprimată de nuanțele a tot felul de contribuții din partea membrilor care se întrec și se îndeamnă, – remarcă Părintele Profesor Dumitru Stăniloae în *Prefață* – care pe de o parte îmbogățesc conținutul de viață al obștei, iar pe alta îl mențin în echilibrul dreptei socoteli și în smerenie, virtuți fundamentale ale vieții duhovnicești în spiritualitatea răsăriteană și culmi ale umanului autentic, singure capabile să promoveze sincera comuniune și iubire între oameni, cizelând neîntrerupt umanul și răzuind orice opacitate de pe el și făcându-i divinul transparent.

Folosind o bibliografie foarte bogată și variată, autorul scoate în evidență importantul rol pe care îl au „părinții duhovnicești” în conducerea membrilor obștei pe linia principiilor duhovnicești ale acestei spiritualități, ieșind, în aceste împrejurări, în mod foarte concret și pregnant tradiția. Totuși deoarece acești „părinți duhovnicești” aplică „regulele” generale ale tradiției într-un mod potrivit fiecărui ucenic și împrejurărilor variate în care vor fi trăite, așa cum le-a fost aplicate și lor de către „părinții” lor duhovnicești, iar pe lângă aceasta se prezintă pe ei înșiși ca exemple vii, modelate în cazul fiecăruia potrivit firii, temperamentului și personalității lui, tradiția comunicată prin ei ucenicilor, după ce a fost primită de la propriii lor „părinți” se împacă cu libertatea. Căci viața persoanelor, chiar și atunci când ele sunt membre ale unei obști, nu poate fi strict uniformizată, cu toate că între cei ce viețuiesc în modul potrivit lor după aceleași principii, se creează o armonie în care se îmbogățesc reciproc. Conduși fiind de „părinții duhovnicești” cu contribuția întregii obști, pe calea dreaptă a cizelării de care am pomenit mai sus, membrii obștei rămân pe aceeași cale și, deci, în unitate îmbogățindu-se unii pe alții chiar dacă unii dintre ei se află și poate se vor afla mereu pe trepte mai coborâte. Căci toți

tind spre aceeași țintă, spre același scop a umanului autentic curățit de zgura patimilor și vindecat de diferite alterări, deși fiecare este înzestrat cu alte capacități și are de luptat cu alte greutăți interioare. Vedem, așadar, din cele menționate mai sus că autorul scoate foarte bine în evidență, pe parcursul acestei lucrări, rolul și importanța părintelui duhovnicesc în viața spirituală a monahului.

De aceea, Î.P.S. Sa a folosit foarte multe exemple, pilde și învățături foarte concludente și foarte folositoare provenite de la foarte mulți părinți duhovnicești, unii chiar contemporani cu el. Autorul reușește să scoată foarte bine în evidență, în aceste pagini, echilibrul moral și sufletesc de care dau dovadă acești părinți și, care au și viața și învățătura lor la fel de echilibrate. Lucrarea de față este alcătuită din zece capitole mari având titluri foarte sugestive cum ar fi: - Regula și tradiția în spiritualitatea răsăriteană, aspecte ale vieții duhovnicești în tradiția răsăriteană, tradiție și libertate, rugăciune și cunoaștere, câteva considerații asupra isihasmului, rugăciune și acțiune, spiritualitate și slujire, monahism și ecumenism, falsul misticism: încercare de tipologie și, ultimul capitol: câteva trăsături specifice spiritualității românești.

Conform mărturisirii autorului „apelul la exemple, la parabole și la apoftegme locale, este merit să sugereze pe de o parte vitalitatea spiritualității ortodoxe românești, pe de alta să opereze prin modele. Spiritualitatea ortodoxă este în general nu o tehnică, nici o filozofie, nici o teorie, ci o spiritualitate a modelelor realizate. Modelele țin aici loc de Regule. Ele sunt tradiție vie, veche și nouă, adaptată, contemporaneizată. Desigur, la noi, duhovnicii au fost astfel de modele, dar nu numai ei, cei mari. Mai mari au fost cei ce au știut să se facă mici, prin smerenie, atâția anonimi care au lăsat în urma lor doar un nume și o singură faptă, dar faptă model.”

Tot în conformitate cu precizările Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală „cartea aceasta nu este menită să fie atât studiu de specialitate, cât carte folositoare de suflet. Așa se vor și explica dese cite din cărțile de spiritualitate, adunate pe teme și probleme, dintr-o literatură bogată dar nu întotdeauna sistematică. Părinții spun, fiecare, ceea ce trebuie spus la un moment dat și nu într-o ordine anume.

De aceea scrierile lor sunt împărțite în versete independente. Prea puține se leagă între ele, ca într-un tratat sistematic. Într-un fel, noi am încercat o sinteză mai organizată, făcând accesibilă esența a ceea ce e risipit în zeci de volume nu întotdeauna și tuturor accesibile.” Și, ca o concluzie și o sugestie a autorului „definind, în linii mari, spiritualitatea ortodoxă, ea ne apare bine diferențiată de cea occidentală, dar nu întotdeauna opusă, ci de multe ori complementară. Ea prezintă totuși, în felul acesta, teza sa în dialogul ecumenic cu frații occidentali. Există premise serioase pentru a ne declara favorabili unui dialog pe terenul spiritualității. Acesta ar putea avea șanse mai mari decât

acela de pe terenul teologiei speculative și a intereselor prea omenești de hegemonie. Spiritualitatea ar putea aduce în dialog nota de smerenie care dă o altă măsură relațiilor dintre oameni, și ar putea da altă măsură și relațiilor dintre Biserici.”

Ca o concluzie, acum la sfârșitul acestor rânduri, pe lângă reliefaarea actualității acestei cărți vom spune că lucrarea de față l-a impus și îl impune pe autorul ei ca pe un scriitor duhovnicesc de mare talie și vrednic de urmat. Această carte, ca de altfel și toate celelalte ale Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală îl impun posterității și teologiei noastre românești și nu numai, datorită deosebitului serviciu făcut nouă, tuturor, prin scoaterea la iveală a frumuseții echilibrate și plină de profunzime, cumițenie și de cuviință a spiritualității noastre, trăită în mod plenar și exemplar de monahismul nostru, dar tocmai de aceea acoperită cu grijă sub modestia lui de duhovnicească discreție. Am convingerea că această lucrare, alături de sfânta scriptură, de paterice, de proloage, de sbornice, de psaltire și ceaslov trebuie să facă parte din cărțile de căpătâi ale fiecărui monah ortodox român și nu numai!...